

Araştırma Makalesi / Research Article

KAMU YÖNETİMİNİN SON PARADİGMASI: KAOS TEORİSİ

Doktora Öğrencisi Salih SAYDAM

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, İİBF, Burdur, (salihsaydam@yandex.com)

Dr. Öğr. Üyesi Gökhan KALAĞAN

Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, İİBF, Burdur, (gkalagan@mehmetakif.edu.tr)

ÖZET

İnsan açısından, kaos ve düzen kavramları önemli bir soru olmuştur. Filozoflar başlangıçta kaos ile ilişkilendirilen evren ve doğa işleyişlerini akıl ve düşünce ile kavranabilecek seviyeye getirmişlerdir. Gerek düşünsel gerekse de bilimsel alandaki her yenilik mevcut düzeni değişime zorlayarak bir kaos durumu, her kaos durumunda yeni bir düzeni yaratmıştır. Roma Kilisesi'nin yarattığı geleneksel yönetim anlayışı Rönesans ve Reform Hareketleri ile dönüşüme uğramış. Ardından Newtonyen Fizik anlayışı etrafında rasyonel ve hukuki zemine oturan Weberyen Bürokrasi doğmuştur. 20. Yüzyıla gelindiğindeyse Newtonyen Fizik, Kuantum Fiziği ile düzeltilmiştir. Bu Weberyen Bürokrasiyi'de etkileyerek, Kuantum, Kaos ve Karmaşıklık teorileri etrafında Post Modern Kamu Yönetimi anlayışının doğmasını sağlamıştır. Bu değişikliklerle birlikte yönetim anlayışı bilimsel temeller yerine daimi bir kaos sürecine girmiştir.

Anahtar Kelimeler: Weberyen Bürokrasi, Kuantum Teorisi, Kaos Teorisi, Karmaşıklık Teorisi, Post Modern Kamu Yönetimi.

THE LAST PARADIGM OF PUBLIC ADMINISTRATION: CHAOS THEORY

ABSTRACT

The concepts of chaos and order have been an important question for man. Philosophers have brought the processes of the universe and nature, which were initially associated with chaos, to a level that can be comprehended with reason and thought. Every innovation in both intellectual and scientific fields has created a state of chaos, a new order in every situation of chaos by forcing the existing order to change. The traditional administration understanding created by the Roman Church has been transformed with the Renaissance and Reform Movements. Subsequently, the Weberian Bureaucracy, which was based on a rational and legal basis around the Newtonian understanding of Physics, was born. By the 20th century, Newtonian Physics was corrected by Quantum Physics. This caused the emergence of Post Modern Public Administration understanding around the Quantum, Chaos and Complexity theories by affecting the Weberian Bureaucracy. With these changes, the understanding of management has entered into a continuous chaos process instead of scientific foundations.

Keywords: Weberian Bureaucracy, Quantum Theory, Chaos Theory, Complexity Theory, Post Modern Public Administration.

1. Giriş

İnsan, çevresinde olan bitenleri anlama kaygısı duyan, buna göre hareket eden ve buna yönelik çeşitli işbirlikleri kurabilen bir canlıdır. Antik çağlardan günümüze kadarki süreçte, sözlü ve yazılı metinler vasıtasıyla, insanların içerisinde yaşadıkları mekânı anlamlandırmaya çalıştığını, buna yönelik mitler, destanlar, dinler ve gelenekler oluşturduğunu görmekteyiz. Bir nevi kaosa ya da düzensizliğe karşı geliştirilen bu argümanlar, çeşitli evrimsel süreçlerden geçerek günümüze kadar ulaşmayı başarmıştır. Ancak bu süreç çeşitli kırılmalara sahne olmuştur. Antik yunan filozoflarının ön görüşleri, Orta Çağ kilise düşüncesi, 16. Yüzyılla birlikte gündeme gelen Newton fiziği ve 20. Yüzyılda yeni bir devrime yol açan kuantum fiziği bu önemli kırılma anlarını simgelemektedir. Yönetim kavramı bu süreçlerden önemli ölçüde etkilenmiştir. Kaosa, düzensizliğe ve belirsizliğe bir çare olarak geliştirilen argümanlar, yönetim kavramını yeniden şekillendirmiştir. Bu çalışmada yaşanan bu kırılmaları ve kaos ile kuantum teorileri etrafında şekillenen yönetim anlayışı, teorik bir çalışma ve ikincil veri analizi yöntemi kullanılarak açıklanmaya çalışılacaktır.

2. Kamu Yönetiminin Değişen Paradigması

İnsanoğlunun Dünya üzerindeki varlığı konusunda henüz kesin bir bilgiye ulaşılamasa da Antropologlar bu gün dünya üzerindeki insan türlerini temsil eden Homo Sapiens adı verilen türün varlığını 50 bin yıl öncesinde ortaya çıktığını tahmin etmektedirler (Akın vd., 2004:115). İnsanoğlunun Dünya üzerindeki varlığının çok eski dönemlere dayandırılmasına rağmen, günümüz siyasi ve idari yapılarının ilk örneklerinin kurulması avcı toplayıcı insan topluluklarının yerleşik hayata geçmeleriyle mümkün olmuştur. Hayvanların evcilleştirilmesi ve tarımsal üretimin icadı ile birlikte iş bölümü, hiyerarşi, toplumsal sınıflar, merkezi bir ordu teşkilatı ile bunların sevk ve idaresinin sağlandığı bir devlet otoritesi ortaya çıkmıştır (Sander, 2007:32-33).

Bu dönemden itibaren İnsanoğlunun çevresini anlamlandırmaya çalıştığı düşünsel serüveni başlamıştır. Bu süreçte yöneticiler ve düşünürler topluma çeşitli yönetim paradigmaları sunmaya başlamıştır. Söz konusu yönetim paradigmaları, tarım, endüstri ve bilgi toplumlarına göre farklılık göstermeye başlamış, özellikle pozitif bilimlerde yaşanan gelişmelerle ortaya çıkan endüstri ve bilgi çağı anlayışıyla derin değişimlere uğramıştır.

2.1. Antik Yunan Dönemi

İnsanoğlu'nun din aracılığıyla ya da bir erke boyun eğerek dünyayı anlamaya çalışmayı bırakıp, aklını kullanarak dünyayı anlamaya çalışması felsefenin başlangıcını oluşturmaktadır. M.Ö. 6-4. Yüzyıllar arasında Yunan kent devletlerinde başlayan bu fikri hareketlenmeyle, “dünyanın neden yapıldığı”, “dünyayı tutanın ne olduğu”, gibi doğanın işleyişine yönelik tartışmalar gündeme gelmiştir. Karşımıza ilk filozoflar olarak çıkan Thales ve Miletos'lu bilginler, ilahî güçlerin eylemlerine dair öykülere başvurmadan, doğanın işleyişine yönelik sorgulamalar yapmışlardır. Doğayı yöneten akılcı bir prensibi oluşturmaya yönelik bu girişimde, değişimin ardında ne olduğu sorusu ortaya çıkmıştır (Lebceuf, 2014:1-2). Doğal çevreye yönelik sorular, bir süre sonra toplumsal, siyasi ve yönetsel soruları da gündeme getirmiştir. Sokrates'in nasıl yaşamamız gerektiğinden hareketle, “Adalet Nedir” sorusu bizleri toplumsal, siyasi ve yönetsel sorgulamalarla baş başa bırakmıştır (Magee, 2000:11).

Bu sorgulamaların temelinde, günümüzde kuantum fiziği ile tekrardan ortaya çıkan, kaos, düzensizlik ve belirsizlik kavramları yatmaktadır. Antik yunan filozoflarının cevaplardan çok sorgulamalara başvurmaları bu durumun bir ürünüdür. Heraklitos, günümüzde bile önemini koruyan bir sözle çıkagelmıştır. “Aynı nehirde asla iki kere yıkanamazsın.” Bu söz onu çelişkinin, şeylerin ve süreksizliğin ilk düşünürü hâline getirmiştir. Çağdaşlarının “varlıkta sonsuza kadar süren nedir?” sorusuna o değişimin kendisidir diye cevap vermiştir. Heraklitos “her şey akar” demiştir. Bu ifadesiyle kosmosu(evren) sürekli hareket hâlinde olan, karşıtlıkların sürekli bir araya geldiği bir yer olarak tanımlamıştır. Heraklitos karşıtlıklar arasında sürekli bir mücadele olduğunu belirtmiş, bilgeliğinde bu karşıtlıkları anlamaktan geçtiğini ifade etmiştir. Heraklitos’un bu fikirleri çağdaşları tarafından yoğun bir şekilde eleştirilmiştir. Çünkü onun bu düşünceleri akıl yoluyla ulaşılmaya çalışılan olguları belirsizliğe sürüklemiştir (Lebceuf, 2014:3-6).

Sokrates kendinden önce doğal dünyayı farklı bakış açılarıyla anlamaya çalışan filozofları incelemiştir. Ancak onların argümanlarının birbirleriyle sürekli çatışan nitelikte olması, bu argümanlar ile ulaşılabilecek olan doğruların gündelik yaşam üzerinde bir etkisinin olmadığı düşüncesini benimsemiştir. Bu nedenle “İyi Nedir?”, “Doğru Nedir”, “Adalet Nedir?” gibi sorulara cevaplar aramıştır. Ahlak ve siyasetle alakalı toplumun arasına karışarak sorular sorması, otorite ile giriştiği sorgulayıcı mücadele, ki bu toplumda bir nevi kaos yaratmıştır, onu tehlikeli bir kişiye dönüştürmüştür. Sokrates sunacağı olumlu bir öğretisinin olmadığını, sadece soruları olduğunu belirtmiştir. (Magee, 2000:20-22) Sokrates savunmasında kendisini toplumu amansız bir biçimde uyandıran, onu düşünmeye zorlayan ve harekete geçiren bir at sineği olarak tanımlamıştır (Platon, 2012:43).

Düşüncelerinin yarattığı kaos, karmaşa ve düzensizlik nedeniyle baldıran içmeye zorlanan Sokrates’in kaderini, 16. Yüzyıla kadar birçok bilim adamı ve düşünür paylaşmak zorunda kalmıştır. Yönetim erkinin meşruiyetini tartışılır ve sorgulanır hâle getiren her türlü düşünce bastırılmıştır. Batı Roma İmparatorluğunun yıkılmasıyla yönetim boşluğuna düşen Avrupa kıtası, Roma Katolik kilisesinin yönetimine girerek söz konusu travmadan kurtulmaya çalışmıştır.

2.2. Ortaçağ Kilise Dönemi

Roma Katolik Kilisesinin dini argümanlarla siyasi erki elde etmesiyle, Avrupa kıtasında Orta Çağ dönemi başlamış bulunmaktaydı. Ancak dini olgular bu erki temellendirmede yetersiz kalmaktaydı. Bu nedenle Katolik Kilisesi eski ilimleri Hristiyan dinine öğreti olarak eklemeye yoluna gitmiştir (Özalp, 2017:69). Örneğin M.S. 2. Yüzyılda İskenderiye’de yaşamış olan ve ilk kez sistemli bir anlatımla gök bilimini bir anlatım hâline koyan Ptolemaios’un evren teorisini, Hristiyan dini görüşüne dâhil etmiştir. Buna göre Tanrı dünyayı her şeyin merkezi olarak, insanı da kendi imgesinden hareketle bu dünyanın efendisi olarak yarattığı kilise tarafından kabul edilmiştir (Magee, 2000:64).

Bilgi, örgütlenme ve temel kaynakları üzerindeki mutlak egemenlik ile varlığını devam ettiren geleneksel yönetim anlayışı, kilisenin 16. Yüzyıldan itibaren çeşitli meydan okumalarla karşılaşmasıyla gerilemeye başlamıştır. İlk olarak Kilisenin St. Peter Kilisesi’nin inşaatı amacıyla endüljans senedi satışına izin vermesi, endüljansların ölmüş akrabaları da kapsayacak

şekilde geniş tutulması, halkın bu senetleri almak için eyaletler değiştirmeyi göze alması Martin Luther'i harekete geçirmiştir. Luther, 31 Ekim 1517'de 95 Tez olarak bilinen "Endüljansların Kudretinin Açıklanmasına Dair Münazara" belgesini Mainz Başpiskoposluğuna göndermiştir. Bu belgede eldüljans senetlerinin maddi ve paraya dayanmasını, ölümlerin de günahları dâhil her şeyi affettiği üzerine bir kanı oluşturmasını eleştirmiştir (Akkuş, 2005:100-101).

16. Yüzyıla gelindiğinde, Ptolemaios'un evren teorisi gezegenlerin hareketlerine yönelik kesin bir açıklama yapamıyor oluşu bilim insanlarını harekete geçirmiştir. Polonyalı bir kilise adamı olan Kopernik (1473-1543), yeryüzünü evrenin merkezi saymak yerine, güneşi merkeze koyarak, bu karmaşayı sonlandırmıştır (Özsoy, 2015:97). Ancak Kopernik'in bu görüşleri kilisenin evren hakkındaki kabullerini çürütmektedir. Bu durum kilisenin otoritesini sarsmış, diğer konulardaki bilgeliğini de tartışmaya açmıştır. Bu durum yerleşik düzeni sarsmış, kilisenin yanılığa düşebileceğini ortaya çıkartarak kaos'a neden olmuştur. Galileo (1564-1642), Kopernik'in yaptığı çalışmaları devam ettirmiştir. Ancak Galileo'nun çalışmaları kilise tarafından çok sert bir şekilde bastırılmış, Galileo iki defa engizisyon mahkemesine çıkartılmış, canını kurtarmak için ileri sürdüğü tezleri reddetmek zorunda kalmıştır (Magee, 2000:64-65).

Ancak değişim ve dönüşüm dalgası karşısında kilisenin kontrolündeki feodal düzen temelinden sarsılmış bir kaos döneminin kapısı Avrupa kıtasında aralanmıştır. Karşımıza Rönesans ve Reform Hareketleri olarak çıkan bu değişim sürecinde Kilisenin skolastik düşüncesi ve bilgi üzerindeki egemenliği pozitif bilimler karşısında ayakta kalamamıştır. Kilise ile girilen 16. ve 17. Yüzyıllarda gerek mezhepsel savaflara gerekse de geleneksel imparatorlukların çöküşüne yol açan kaos döneminde yeni bir vizyon ortaya çıkmıştır. Bunun sonucunda 18. Yüzyılda Avrupa'da Aydınlanma Çağı'nı ortaya çıkmasını sağlayacak düşünsel ve kurumsal alt yapı oluşturulmuştur. Bilgi ve akılcı düşünce temelinde yeni bir yönetim anlayışı gündeme gelmiştir.

2.3. Geleneksel Kamu Yönetimi

Geleneksel Kamu Yönetimi, geleneksel kültürün yönetim üzerinde otorite hâkimiyeti kurması olarak tanımlanabilir. Siyasal ve yönetsel alanda geleneksel otorite, çok eskiden beri süregelen kurallara ve siyasal güçlere bir tür kutsallık ve dokunulmazlık atfetmeleri sonucu ortaya çıkmaktadır. Geleneksel otoritenin yönetsel anlayışı Gerontokrasi (yaşlı idaresi) ve Patriyarkalizm (grup içerisindeki en yaşlının) idaresi şeklindedir. Bu yönetsel anlayışında otoriteyi elinde tutanlar herhangi bir bürokratik mekanizmaya sahip değildir. Ayrıca yönetsel alandaki mal varlıkları ile yönetilen kişiler liderin kişisel mülkü olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle yöneticinin idaresini devam ettirebilmesi tebaası arasındaki çıkar dengesini korumasına ve tebaanın iyi niyetine bağlıdır (Heper, 1977:35-36).

Ortaçağ feodal yönetim anlayışında hâkim olan bu otoriteyi önemli ölçüde dini kurumlar şekillendirmiştir. İslamiyet'te hilafet ile siyasal otorite arasında organik bir bağ kurulabilmiş, bu durum siyasal gerilimleri ve çatışmaları hafifletici etki yaratmıştır. Ancak Hristiyan dünyasında bu bağ dini otorite lehinde bozulma yaşamış, bu durumda siyasal otorite ile dini otoriteyi sık sık karşı karşıya getirmiştir.

Feodal sistem içerisinde Kilise hem örgütlenme hem de nitelikli insana sahip olma bakımından rakipsiz bir konumda bulunmaktaydı. Kilise toprağa dayalı ekonomik sistemden

ve serfler üzerindeki etkinliğini güçlü bir şekilde siyasi otoriteye karşı kullanmıştır. Bunun yanında siyasi otorite güç yoksunluğu ve organizasyon problemleri nedeniyle vergi geliri elde edememekte, afetler, salgın hastalıklar ve savaşlar karşısında oldukça güçsüz konumda bulunmaktadır. Bunun yanında kilisenin inananlardan topladığı bağışların yanında, bilgi üzerinde kurduğu tekel onun egemenliğini pekiştirmiştir (Durmaz, 2010:95).

Bu tekel kilisenin, toprak üstünde egemenlik kurmasını, vergilendirmeyi yapmasını ve toplamasını, üretim ve istihdam yaratmasını, bankacılık sisteminde hâkimiyet kurmasını, yasa koyucu ve uygulayıcısı olmasını sağlamıştır. Bu koşullar altında siyasi erkin varlığını devam ettirme iddiası kilise ile iyi ilişkiler kurması ve onun üstünlüğünü kabul etmesiyle mümkün olmuştur (Heaton, 1985:83).

Kilisenin bu üstünlüğü Rönesans ve Reform Hareketleriyle kesintiye uğramış, Aydınlanma Düşüncesi ile de tamamen ortadan kalkmıştır. Bilimsel ilerlemeler ve akılcı görüş, kilisenin bilgi üzerindeki tekeli kırılmıştır. Gerek coğrafi keşifler gerekse de askeri teknolojiye gelişmeler, kilisenin toprak ve finans üzerindeki hâkimiyetini de zayıflatmıştır. Bunun sonucunda merkezi İmparatorluklar kurulmuş ve yeni tip bir yönetim anlayışı gündeme gelmiştir.

2.4. Newtonyen Bilim Anlayışı

Bilimsel çalışmalar ile kilise otoritesi arasındaki mücadelede, bilimsel çalışmalar yönetim erkinin ortadan kalkacağına yönelik endişelerle sürekli örselenmiştir. Ancak doğa olaylarının açıklanmasında kilisenin bilimsel görüşünün yetersizliği, otorite kaosuna neden olmuştur. Bu kaos ortamından çıkış kilise tarafından değil, fizik alanında devrimsel çalışmalara imza atan Isaac Newton tarafından sağlanmıştır.

Isaac Newton birçok doğal fenomeni matematiksel ve fiziksel uygulamalarla açığa kavuşturmuştur. Işığı oluşturan parçaları analiz etmiş, matematiğin bir alt dalı olan: fonksiyon, limit, türev, integral, diziler, seriler vb. konularla alakalı çalışmalar yapmış; kalkülüsü bulmuş, yer çekimi kavramını hem formüle etmiş hem de yasalaştırmıştır. Bununla da yetinmeyerek kendisinden önceki bilgilerin çalışmalarını matematiksel ve fiziksel temellerde düzelterek yasalaştırmıştır. Matematik ve fizik sistemini kullanarak insanlığa dakik bir şekilde işleyen gezegen sistemini tanıtmıştır. Doğanın işleyiş tarzına yönelik bu incelemeler “Doğa Felsefesinin” doğuşunu sağlamıştır. Bu yeni anlayışta matematik ve fizik evreninde gerçekleşen yenilikler felsefeye, felsefede insan oğlunun çevresini anlamlandırmada kullandığı bakış açısını etkilemiştir. Newton ileri sürdüğü teoremlerle, sistemleri rasyonel bir şekilde incelenebilen yapılar hâline getirmiştir (Magee, 2000:68-69).

Newtonyen fizik, insan eliyle kurulan yahut doğada var olan sistemlerin gelecekte ne tür şeylere gebe olduğuna yönelik elle tutulur sonuçlar edinilmesini sağlamıştır. Bu yasalar sırasıyla Endüstri Devrimine, Darwin’in Evrim Teorisine ve sosyal bilimlerdeki bilimsel görüş temelli kuramlar için ilham kaynağı olmuştur. Newtonyen fiziğin geliştirdiği bilimsel ilerlemeler sadece bilimsel sahaları etkilememiştir. Sosyal, politik ve yönetsel alanlarda olmak üzere sosyal bilimlerde de derin etkiler bırakmıştır (Overman, 1996:487).

Sistemin modern bir yapıya kavuşabilmesi ise sanayi devrimiyle harekete geçirilen üretim araçlarında yaşanan değişimle mümkün hâle gelmiştir. Toprağa bağlı zenginlik yerini

sanayi üretimine bırakmış, şehirleşme süreci hızlanarak ticareti canlandırmış bunun sonucunda burjuva sınıfı hayat bulmuştur. Bütün bu süreçler yönetim anlayışını daha karmaşık bir hâle sokmuştur. Bu kaos ve karmaşa durumundan Modernizm anlayışı ortaya çıkmış, Newtonyen bilim anlayışı ile yeni bir düzenin kurulması ve benimsenmesi sağlanmıştır.

Modernizm aydınlanmayı temsil etmektedir. Modernizm, aydınlanma öncesi ön-modern dönemdeki mitleri, kalıtsal ve genel kabul gören geleneksel güçleri reddetmektedir. Modernizm nedenler çağı olarak isimlendirilebilir. Bu nedenle doğal sadakatin ve tanrısallığın yerini, doğal kurallar etrafında şekillenen demokratik olarak kendini yönetme, Kapitalizm, Sosyalizm ve Marksizm almıştır. Nedenler Çağı olarak adlandırılabilir bu dönem, bilgiye dayalı mucizeleri ve vahiysele doğruları reddetmiştir. Bunların yerine bilimsel çalışmaya dayalı bilgiyi kabul etmiştir (Frederickson vd., 2018:142).

2.4.1. Newtonyen Bilimsel İlkelerin Kamu Yönetimine Uyarlanması

Yönetimsel alandaki kaosu sonlandırılmasına yönelik bilimsel çalışmaların hızlanması Frederick Taylor'un "Bilimsel Yönetimin İlkeleri" adlı eseriyile gerçekleşmiştir. Taylor yönetimin bilimsel koşullara göre düzenlenmesini önermekte, bu sayede verimli ve kontrollü bir yönetim anlayışının gerçekleşeceğini ifade etmiştir. Taylor başta işçilerin refahı olmak üzere toplumun refahının verimli üretimle sağlanabileceğini belirtmiştir. Verimli üretim ise makine ve iş gücünün uyumlu bir şekilde çalışmasıyla sağlanabilecektir. Bu da Newton fiziğinin temelinde kurulan nesnel makine çalışma prensibi ile işçinin öznel çalışma prensiplerinin, modern bilimsel yöntemle birleştirilerek verimliliği esas alan yazılı ve sözlü direktiflerin oluşturulmasını sağlamıştır. Taylor bilimsel yönetim ilkeleri ile orta vade de daha refah, daha mutlu, kavga ve çekişmelerden daha uzak bir üretim anlayışının sağlanacağını belirtmiştir (Taylor, 2018:18-31).

Taylor, çalışma hayatından elde ettiği pratikler ve deneyimlerden yola çıkarak, işletmelerde bir işin ne kadar süre de bitirilebileceğini hesaplamıştır. Taylor yönetim anlayışını bilimsel yöntemlerle reforme etmek istemiştir. Taylor'un bilimsel yönetim anlayışını şu şekilde özetleyebiliriz; geleneksel iş yönetimi teknikleri yerine bilimsel teknikler kullanılmalı; çalışanların yönetilmesinde ve iş durumlarının incelenmesinde, bilimsel ölçütlerin kullanılması verimliliği arttıracaktır; çalışanların işe alınmalarında bilimsel ölçütlerle seçimler yapılmalı, bu ölçütler temelinde eğitim ve metotlar geliştirilmeli; yönetsel sorumluluk işçiler ile yöneticiler arasında dengeli bir şekilde paylaşılmalıdır (Eryılmaz, 2018:41).

Taylor'un bu fikirleri sanayi üretiminde önemli ilerlemeler yaşanmasını sağlamıştır. Henry Ford'un otomobil üretiminde montaj işlerini nasıl hızlandırabileceğine dair düşünceleri ile Taylor'un yönetsel anlayışının birleşmesiyle, montaj üretim hattı anlayışı ortaya çıkmıştır. Ford, her bir montajcının, üretimin tümünden sorumlu olması nedeniyle yaşanan üretim aksaklıklarını, her bir montajcıya bir iş vererek çözmüştür. Bu fikir ile birlikte ortalama bir montajcının iş yükü 514 dakikadan 2.3 dakikaya düşmüştür. Üretim bandında seri bir şekilde üretilen ilk araç olma özelliğine sahip olan Model T, maliyetlerin düşmesiyle birlikte, evrensel bir araç hâline gelmiştir.(Barnet & Cavanagh, 1985:206). Bu süreç Adam Smith'in toplu işne örneği ile ortaya çıkardığı iş bölümü anlayışının yeniden yorumlanarak yeni üretim sistemlerine uyarlanmasının güzel bir örneğini oluşturmaktadır.

Taylor'un fikirlerinin Ford tarafından bir tür üretim anlayışı hâline gelmesiyle 20. yüzyıl endüstrileşmesine damgasını vuran Fordizm anlayışı ortaya çıkmıştır. Peter Ducker Taylor'un Kapitalizmin içerisinde bulunduğu açmazları ortadan kaldırmada, işçilerin gerçekten üretmek refaha kavuşabileceklerine yönelik yeni bir anlayışın doğmasını sağlayan kişi olarak kabul etmiştir (Fayol, 2012:11-12). Fordizm kitlesel üretimin benimsendiği, idari ve kol kuvvetine dayalı işlerin Taylorist bir anlayışla ayıldığı, iş bölümünün ve tanımının sert bir şekilde belirlendiği, ürün standartlaştırılmasının hedeflenerek maliyetlerde düşüş, verimlilikte ise artışın hedeflendiği bir üretim şeklidir (Saklı, 2008:3).

Taylor'a benzer şekilde geleneksel yönetim anlayışına önemli katkılarda bulunan bir diğer düşünür ise Henry Fayol'dur. Fayol maden mühendisi olarak çalıştığı sırada karşılaştığı sorunları, mühendislik biliminin yanı sıra diğer birçok bilimsel bilgiyi de ele alarak, genel bir yönetim ilkesini belirlemeye çalışmıştır. Verimlilik, işleri ve işçileri kontrol altında tutma ve herkesin görevini net bir şekilde belirleme kaygısıyla, gözlem ve deneye dayalı tecrübeleri yönetim sistemine uyarlamıştır (Fayol, 2012:19-21).

Taylor ve Fayol'un yönetim anlayışı bilimsel kabullere, nesnel olgulara ve istatistiki bilgilere göre şekil almaktaydı. Elton Mayo yine bilimsel ve deneysel argümanlarla Hawthorne da bulunan elektrik işletmesinde incelemelerde bulunmuş, ancak oldukça farklı sonuçlarla karşılaşmıştır. Mayo örgütlerin biçimsel yönü ne kadar önemli ise, insani ilişkilerinde o kadar önemli olduğunu belirtmiştir. Mayo yönetimin işçilerle geliştireceği beşeri ilişkilerin üretkenliğin artışında oldukça önemli olduğunu ifade etmiştir (Eryılmaz, 2018:43). Bu görüş 20. Yüzyılın ikinci yarısında, örgüt kuramlarında bilimsel genel geçerlilik yerine, bireysel öznel durumların oluşmasının öncülü olarak kabul edilebilir.

2.5. Weberyen Kamu Yönetimi

Geleneksel yönetim anlayışının aksine, yeni dönemde Hukuki-Rasyonel bir yönetim anlayışı benimsenmiştir. Bu dönemde objektif kriterlere göre belirlenen, gayri şahsiliğin hâkim olduğu, rasyonel ve yasalara dayanan idari düzenlemeler temelinde örgütlenmiştir. Hukuki-Rasyonel bürokrasi anlayışında bürokrasi bir sınıf olarak karşımıza çıkmış, memuriyet bir meslek hâline gelmiş, sorumluluk ve sadakat yöneticinin şahsı yerine, görev yapmakta olduğu kurum ve yasalara yüklenmiştir (Kalağan, 2010:21). Hukuki-Rasyonel yönetim anlayışını Max Weber derinlemesine ele almış ve sistematik hâle getirmiştir.

Max Weber, Almanya'nın yaşadığı sanayi ve yönetsel devrimi incelemiş, onun tahlilleri diğer ülkeler içinde bir nevi modernleşme incelemesi hâline gelmiştir. Weber 19. Yüzyıl başında Almanya'nın ve Alman toplumunun sanayileşme sürecinde geçirdiği değişimleri çok iyi incelemiştir. Weber Almanya'nın Prusya liderliğindeki siyasi bütünleşmesini sadece sanayileşme yoluyla koruyabileceğini ifade etmiştir. Ancak Almanya gerek sosyal yaşantısı gerekse de ekonomik yapısıyla, hala daha ileri seviyede sanayileşmiş bir ülke olan İngiltere'nin gerisinde bulunmaktaydı. Bu nedenle Weber, Almanya'nın sanayileşme sürecindeki itici gücü olacak olan sosyal yapıları, burjuvazi, bürokrasi ve Protestan Ahlak, belirleyerek araştırmalar yapmıştır. Weber bu çalışmalar ile sanayileşmenin ilk dönemini yaşayan Almanya'da liberal siyasi bilincin nasıl evrileceğinin cevabını aramıştır (Ekşi, 2010:189).

Weber’i bu cevap arayışına iten şey, Newton fiziğinin kapı araladığı evrensel geçeklikler ve toplumların gelişim süreçlerinin evrimsel bir bakış açısıyla açıklanmasıdır. Weber bürokrasi kavramıyla örgütlerin yaşadığı değişim süreçlerine bir açıklama getirmeye çalışmıştır. Weber bürokrasiyi otorite hiyerarşisine bağlı, yazılı kurallara dayalı, bütün faaliyetlerin arşivlendiği, gayri şahsiliğin esas alındığı ve disiplinin ön planda olduğu rasyonel bir örgüt olarak tanımlamıştır. Bürokrasiyi oluşturan her birimin görevleri ve yetkileri resmi kurallarla düzenlenmiş, beşeri faktörler göz ardı etmiştir (Eryılmaz, 2018:37). Onun bu bürokratik örgüt tanımlaması sahip olduğu özellikler bağlamında, zamandan ve mekândan bağımsız bir şekilde her yere uyarlanabilen ideal bir tip, ideal bir örgüt yapısıdır. Bu görüş Newton fiziği etrafında şekillenen doğa bilimlerine ve moderniteye bir atıftır.

2.5.1. Kamu Yönetiminin Bir Bilim Dalı Olarak Ortaya Çıkışı

Yönetim anlayışının Kamu Yönetimi olarak akademik bir şekilde incelenmesi, Woodrow Wilson’un 1887’de yayımlanan “Yönetimin İncelenmesi” adlı makalesiyle gerçekleşmiştir. Wilson, yönetimin giderek karmaşık ve girift bir hal aldığı ifade etmiştir. Bürokratik örgütlenmenin birçok kamu hizmetinin doğrudan sağlayıcısı olmasa dahi hizmet alımlarını yönetmesi bile onu bilgi, tecrübe ve sorumlu bir yapıda olmasını gerektirmektedir. İdarenin varlığının özel teşebbüsten farklı kılınması ve bir yönetim biliminin oluşturulması bu düşünceden ortaya çıkmıştır (Wilson, 1961:56). Wilson’un böyle bir bilim dalının oluşturulmasını talep etmesindeki nedenler oldukça dikkat çekicidir. Wilson ABD’de uygulanan idari yönetimin tarafsız ve bilimsel olmadığını belirtmiştir. “*Şehir idarelerinin zehirli atmosferi eyalet idarelerinin hileli suları, Washington bürolarında çeşitli fırsatlarda keşfedilen kargaşalık, çalışmaksızın ödenen maaşlar ve rüşvet olayları bizi Birleşik Amerika’da iyi idarenin ne olduğu hakkındaki bilgilerin yaygın olduğuna inanmaktan alıkoymaktadır*” ifadelerini kullanmıştır (Wilson, 1961:57).

Wilson yönetim sürecinde gördüğü kaosu bilimsel yöntemlerle sonlandırmaya çalışmıştır. Ancak bu bilimsel yöntemi kendi ülkesinin koşullarına uygun bir şekilde tasarlanması gerektiğini ifade etmiştir. Çünkü Avrupa yönetim anlayışı genellikle üniter yapı etrafında şekillenmiştir. ABD’nin eyalet yapısı bu yönetim anlayışına cevap verememiştir. Wilson yeni yönetim anlayışının, sade ve üniter bir yapıya sahip bir devlete göre değil, karmaşık ve çeşitli kalıplara girebilen, adem-i merkezîyetçilik esasına dayanan bir sistemine sahip olması gerektiğini savunmuştur. Bunun sağlanabilmesi için siyaset ve yönetim diktonomisini savunmuş, siyaseti karar verici idareyi ise uygulayıcı konuma yerleştirmiştir. Buradan yola çıkarak yönetimi bir bilim dalı hâline getirmiştir (Eryılmaz, 2018:37-39).

3. Post-Modern Dönem Kuantum Fiziği, Kaos, Karmaşıklık Teorileri ve Post-Modern Kamu Yönetimi

20. yüzyıldan itibaren Dünyada yaşanan gerek siyasi gerekse de bilimsel gelişmeler, Modernizm kavramını ve onun temsil ettiği düşünsel ve bilimsel paradigmaları tartışmaya açmıştır. Özellikle Newtonyen fiziğin açıklayamadığı fenomenlerin Kuantum fiziği ile açıklanması Post-Modern dönemin kapısını aralamış, buradan hareketle Kaos ve Karmaşıklık Teorileri etrafında yönetim paradigması tekrar şekillenmiştir.

3.1. Kuantum Fiziği

20. yüzyılın başlarından itibaren, fizik bilimi yeni bir düşünsel devrime gebe kalmıştır. Max Planck ve Albert Einstein'ın geliştirdiği Kuantum Fiziği teorisiyle birlikte, Newtonyen fizik düşüncesinde yeniden yorumlanmasına neden olmuştur (Guillen, 1995:253-254). Kuantum Fiziği ile birlikte atom altı dünyaya yönelik incelemelere eğilim gösteren bilim camiası, Newtonyen Fiziğin bütüncül yaklaşımını terk etmeye başlamıştır. Kuantum Fiziğine göre atom altı dünyada partikül hareketlerinin kesin olarak tahmin edilemediği ifade edilmiştir (Holden, 2005: 652).

Yeni bilim kavramının üç ayağı olarak ortaya çıkan kuantum, izafiyet ve kaos teorisi, ortaya koyduğu bilimsel önermelerle, yerleşik bilimsel düşüncelerle mücadeleye girişmiştir. Newton fiziğinden, evrime ve atom yapısına kadar, yaşamın doğal gerçekliğinden yol çıkılarak rasyonel bir temele oturtulan bilimsel fikirleri tartışılır hâle getirerek bilim dünyasını kaosa ve karmaşaya sürüklemiştir (Overman, 1996:487).

Newtonyen anlayışa göre şekillenen örgütsel ve yönetsel anlayışın, 20. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren ihtiyaçlara cevap veremeyişi, yaşanan durumların geleneksel teorilerle açıklanamaması, tahmin edilememesi fizikten, sağlığa, ekonomiden edebiyata kadar birçok bilimsel alanda problemler oluşmasına neden olmuştur. Sosyal bilimcilerin insan davranışlarını açıklamada, insanların fiziksel ve ekonomik etkileşimlerinin tanımlanmasında, yaşanan başarısızlık kaos teorisini gündeme getirmiştir. Buna göre Newtonyen bakış açısıyla açıklanmaya çalışılan gerçeklikler, oldukça karmaşık ve durağan olmayan yapıdadırlar (Griffiths, 1991:431).

Bilim dünyası derin bir değişiminin eşiğine getiren bu görüşler, gündeme paradigma kavramını taşımıştır. Thomas Kuhn baskın bir bilim görüşünü temsil eden Newtonyen anlayışın savunucuları ile bir mücadeleye girişmiş, Türkçeye “Bilimsel Devrimlerin Yapısı” olarak çevrilen eseriyle paradigma kavramı etrafında değişimi irdelemiştir. Kuhn, paradigmanın bilim adamları tarafından bir inanç sistemi hâline dönüştürüldüğünü ifade etmiştir (Kuhn, 1955:70-72).

Paradigma bilim insanlarını zamanla daha doğru ve daha kesin ölçümlerle hareket etmelerini sağlamaktadır. Ancak bu paradigma kavramı ile bilim insanlarının devrimsel gelişmelere karşı objektif kalamadıklarını iddia etmiştir. Bilim insanlarının sahip oldukları paradigmaya göre bir tanımlama içerisine girdiklerini, bununda onları yeni bilimsel gelişmelere karşı şüpheci konuma düşürdüğünü belirtmiştir (Güneş, 2003:27).

Newton fiziği paradigma anlayışı bilim adamlarını ve düşünürleri dogmatik bazı kalıplara sokarken, “Kuantum Fiziği”, Karmaşıklık ve Kaos Teorileri geliştirdiği yeni fikirlerle, sosyal bilimlerde yeni yaklaşımların geliştirilmesine olanak sağlamıştır. Yeni anlayışla bütün olgular kendi şartlarına, zamanına ve zihni anlayışına göre değerlendirildiği, öznel yapıları gündeme getirmiştir. Newton fiziğinde hareket kavramı önemli ölçüde tahlil edilmiş, aynı zamanda bu sosyal bilimlere de yansıtılmıştır. Ancak kuantum teorisi ile birlikte, newtonyen anlayışla oluşturulan kesinlik, düzenlilik ve planlı etkileşim yerini, düzensizlik, belirsizlik ve plansız etkileşime bırakmıştır (Ercil & Şener, 2017:345-348).

Newton fiziğinin ön görülerinin aksine ön görülemez doğal fenomenlerin açıklanmasında yaşanan karmaşa kaos kavramını ilim dünyasının gündemine taşımıştır. Edward Lorenz'in hava durumları üzerine yaptığı incelemelerde, durağan olmayan, dinamik ve karmaşık yapılarla karşılaşmıştır. Hava durumlarının tahmininde yaşanan aksaklıklar ve yaşanan belirsizlik kuantum fiziği, izafiyet teorisi ile birlikte kaos teorisini 20. Yüzyılın bilimsel devrimleri arasına almıştır. “Kelebek Etkisi” olarak adlandırılan bu durum, kaos teorisini gündeme taşımıştır (Ambika, 2015:198-205).

3.2. Kaos ve Karmaşıklık Teorisi

Kaotik sistemler her ne kadar anlaşılması zor olan süreçleri temsil etse de, yapılan incelemelerde bu sistemlerin bazı ortak özelliklerine ulaşılabilmektedir. Kaotik sistemler oldukça zengin bilgi kaynaklarına sahip, rastlantıların yaygın olduğu, aşırı karmaşıklığın ve durağan olmayan olguların bulunduğu, tahmin edilmesi zor süreçlerin her an yaşanabildiği, aşırı hassas bir düzlemde bulunan, sonsuz sayıda sonuçlara gebe bir yapıdadır (Hayles, 1990:6-14). Kaos kavramı durağan olmayan süreklilik arz eden bir kavramdır. Bu durum organizasyonları ve politik sistemleri, yönetsel konuları ve kuralları bir sistem olarak kabul edilmesini imkânsız kılmakta onları gerçeklikten uzaklaştırmaktadır.

Kaos Teorisinin yönetsel davranışları anlamadaki katkıları şu şekilde açıklanabilir. İlk olarak kaos ve kesinliğin olmadığı durumlarda, organizasyon ve yönetim şartlarını sağlamaktadır. Klasik görüşte yöneticiler ve yönetim kavramında bir birine eş birçok kontrol süreci ele alınırken, ki bunlar oldukça sıkı ve kuralların işlemediği kaos durumlarını engellemek için ortaya çıkmaktadır. Ancak bu yaklaşımlar gerçekte karmaşık yapıları ve kaos durumlarını engellemede başarısızdır. İkinci olarak organizasyonların kendi kendini yönetebilir nitelikte olduğuna olan inançtır. Çünkü bazı küçük durumlar kendisinin birkaç katı büyüklüğünde sorunlara neden olabilmektedir. “Kelebek Etkisi” olarak kaos teorisyenleri tarafından adlandırılan bu durumda, kompleks, doğrusal olmayan süreçlerle mücadelede kendi kendini yöneten organizasyonlara ihtiyaç duyulmaktadır. Son olarak ta kontrol ve tahmin mekanizmalarının çok hızlı değişmesidir. Kısa süreli çıktıların çok fazla yapıya ve düzene evrilmesi, yönetsel meselelerde kaos teorisini ortaya çıkarmaktadır. Yönetsel konularda çeşitlilik, sorumluluk sosyal ve politik içeriklerle irdelenmektedir (Overman, 1996:488).

Kuantum yönetimi, kaos yönetimine oranla daha tuhaf bir yapıya sahiptir. Kaos teorisi daha kompleks ve dinamik sistemlerle ilgilenirken kuantum yönetimi mistisizm ve doğa üstü batıl inançlarla ilgili durumlara yoğunlaşmaktadır. Kuantum yönetiminin odak noktaları şunlardır; madde yoktur enerji vardır; sadece oluştan bahsedebiliriz varoluştan bahsedemeyiz; sebepler nedensiz gerçekleşebilir; yapısalcıdır ancak belirleyici değildir. Farkındalık ve bilinç üstüne odaklanmaktadır. kuantum yöneticiliği, yönetimi yapısal ve işlevsel anlayışın yerini, ruhsal (spiritual) karaktere ve organizasyonun yaşam kalitesine odaklamıştır (Overman, 1996:489).

Kuantum anlayışına göre neyin iyi neyin kötü olduğuna tam anlamıyla karar verilememektedir. Bu nedenle klasik yönetsel anlayışındaki objektif gerçeklikler, kesin ve basit sorunların yerini, farklı öznellikler, kesinsizlik, birçok tanım ve birçok fikir, mekana bağlı olmayan sorunlar(izafiyet) ve farklı düşüncelerin bir araya gelip sinerji oluşturması almıştır.

Kuantum yönetimi anlayışına göre yönetim bilimi, maddenin elle tutulur yanını öğrenmek yerine maddenin sahip olduğu enerjiyi öğrenmelidir. Varlığına yönelik bakış açısı yerine diğer varlıklarla olan ilişkisini ele almalı, gerçekliği tanımlamak yerine gerçekliği oluşturmaldır. Kuantum teorisi yönetsel fenomen açısından kendine has metaforlara ve tamamen hayali bir yapıya sahiptir. Bu onun hem güçlü hem de zayıf yönünü oluşturmaktadır. Kuantum mantığı geleneksel bilimsel kabule, kabul edilebilir paradokslar ve eleştiriler yönelmektedir. Bu eleştirilerle, evren ve çevremizi anlamlandırabileceğimiz(onu inşa edebileceğimiz) elle tutulur çözümleri bize yöneltmektedir (Overman, 1996:489-490).

3.3. Post-Modern Kamu Yönetimi

Ludwing von Bertalanffy, 20. Yüzyılın ilk dönemlerinde yeni bir örgüt yapısı önermesinde bulunmuştur. Buna göre bütüncül bakış açısıyla, her biri yaşamsal organizmaların birleşmesiyle oluşan örgütler hakkında bilgi edinmenin mümkün olmadığını ifade etmiştir. Bunun yerine Bertalanffy bir örgütte birbiri ile etkileşimde bulunan bütün parçalarının tek tek incelenmesiyle, o örgüt hakkında sağlıklı bir bilgi edinilebileceğini ifade etmiştir (Gökmen, 2009:63).

Kamu yönetiminin örgüt kuramları bazında karmaşıklık ve kaos kuramlarıyla tanıştıran bu bakış açıları, klasik kamu yönetimi anlayışını önemli ölçüde değiştirmiştir. Modern örgüt anlayışında, örgütlerin harekete geçmesi direktifler kaynaklı değil, insan kaynaklıdır. Örgütler açık sistemlerdir, bu da çevresel faktörlerin örgütsel yapıya doğrudan etki etmesine neden olmaktadır. Örgütlerin çevresel etkilere karşı geliştirdikleri tepkiler sadece çevrelerini değil kendilerini de etkilemektedir (Ercil & Şener, 2017:349).

Örgütlerin sosyal ihtiyaçları karşılamak amacıyla giderek genişlemesi, giderek büyümesi ve koordinasyonu sağlamanın giderek güçleşmesi bir yönetim problemini doğurmuştur. Siberetik alanında çalışmalar yapan Ross Ashby bu durumu “Zorunlu Çeşitlilik Yasası” ile açıklamıştır. Buna göre karmaşık bir sistem ancak daha karmaşık bir sistem ile yönetilebilir. Bu durum beynin karmaşık yapıda olan vücudu yönetmede vücuttan daha karmaşık bir yapıya sahip olmasıyla örneklendirilmiştir (Ashby, 1957:206-220).

Karmaşıklık teorisi, biyoloji biliminden yola çıkarak, biyolojik sistemin karmaşasından, hücrelerin bir araya gelerek daha karmaşık yapılar hâle getirmesinden hareketle, örgütleri de aynı şekilde bir araya gelen ve birçok karmaşık yapıyı bünyesinde toplayan yapılar olarak ele almaktadır. Canlının hem içsel hem de dışsal faktörlerden çift yönlü etkileşime girmesi, örgüt yapısına da uyarlanmıştır. Karmaşık yapıların modellenmesi için doğrusal olmayan dinamik ve mekanik bir görüş geliştirilmiştir. Bu modellemelerin yapılmasında bilgisayar biliminden yararlanılmış, doğrusal bir gelişim süreci yerine, evrimsel bir bakış, karmaşık bir gelişim süreci oluşturulmuştur. Biyolojik evrim sürecinin yeniden tahlili ile örgütsel gelişim sürecinde değişime uğramıştır (Ercil & Şener, 2017:351).

Kaos teorisi, karmaşıklık teorisi ile öne sürülen örgüt tanımlamalarına daha dramatik kavramlar kazandırmıştır. Organizasyonların açık, dinamik ve dış etkilere açık olan yapısının kausun kaynağı olduğu ifade edilmiştir. Yönetimi kaotik bir durumla karşı karşıya bırakarak yönetilemezlik olgusunu öne çıkaran bu teorinin amacı, karmaşık yapıda olan organizasyonların nasıl çalıştığını anlamaktır (Thietart- Forgues, 1995:19).

Dolayısıyla kaos teorisi, Newton'un doğrusal varsayımlarından köklü bir şekilde sapma gösteren fenomenlerin açıklanmasında, anlamlandırılmasında ve yönetilmesinde önemli bir paradigmayı temsil etmektedir. Kaos kavramı kaotik bir yapıyı temsil etmektedir. Bu nedenle kaotik sistemler açısından her durum farklı sonuçlara gebecektir. Newtonyen fizik anlayışı ile mantıksal bir çerçeveye oturtulan ekonomi, siyaset ve yönetim kavramları tartışmalı bir hal almıştır. Özellikle ekonomik büyümeye yönelik, büyümenin sonsuza kadar devam edemeyeceği düşüncesinin tartışılmaya başlamasıyla, ön görülebilir yaklaşımlar yara almıştır. Bu nedenle doğrusal olmayan ve karmaşık yapıların yönetiminde, sonuç odaklılık yerine sürece daha fazla paydaş dâhil edilmiştir. Hükümetler, yerel yönetimler, sivil toplum örgütleri, uluslararası kuruluşlar ve ulus üstü örgütlenmeler vb. birçok yapı yönetim süreci içerisinde yer almaya başlamıştır (Ercil & Şener, 2017:359-365). Karmaşık süreçlerle karşı karşıya olan yönetim yapısı aynı şekilde karmaşık bir yapıya dönüştürülmesi sağlanmaya çalışılarak kaosa yön verilmeye çalışılmıştır. Bu durum modernizmden postmodernizme geçiş kapı aralamıştır.

Postmodern görüş aydınlanma mantığına katılmamaktadır. İlk olarak aydınlanmacı görüşün ürettiği önermelerin ve hipotezlerin gözlemlere dayanıyor olması, onları gözlemcinin bakış açısına mahrum etmekte, aynı zamanda da bu imajın nasıl ele alınması gerektiği noktasında kişiyi yönlendirmektedir. İkinci olarak sosyal bilimlerde, insanın öznelerle etkileşiminin gözlemine dayalı olması ve bilginin katmanlaşması söz konusudur. Bu durumda bu deneyimlere dayalı bilginin gerçeklik olarak kabulünü zorlaştırmaktadır. Bu nedenle gözlemlere dayalı fikirler ve etkileşimleri bir bilgi olarak kabul etmek zorlaşmaktadır (Farmer, 1995:18).

Postmodern görüş modern hayatı, gerçek ötesi, gerçekliğin ve gerçek ötesinin birbirine karıştığı bir alan olarak ifade etmiştir. Jean Baudrillard modern çağda temel bir parçalanma sürecinin yaşandığını ileri sürmektedir. Büyük medya kuruluşları, bilgilendirme sistemleri ve teknoloji, yaşamın ve politikayı kontrol eden yeni bir form meydana getirmiştir. Bilgi ve gösteri aygıtlarıyla, imgeler ve politika sınırları içerisinde uygulanan bu yeni sistemde, Postmodernizm anlamı yok etmeye başlamıştır. Baudrillard'a göre rasyonalizm, kesinlik ve tutarlılık sona ermiştir, çünkü tarih sona ermiştir. Bu görüşlere Francis Fukuyama Tarihın Sonu Son İnsan adlı eserinde daha güçlü bir şekilde rastlanmaktadır (Fukuyama, 1992). Post modernizm karakteristiğine göre Dünya'daki Disneylandlar, Los Angeles'deki Disneyland'a göre ne daha fazlası ne de daha azıdır. Bütün hepsi gerçek üstü simülasyonlardır (Gane, 1993:81-95).

Post modern görüş bilimsel gerçekliği tartışmaya açarak, şeylerin deneysel yöntemlerle nitelendirilmesi yerine, anlamlandırılmasına ve imgelemine daha fazla önem vermeye başlamıştır. Bu nedenle Post-modern kamu yönetimi anlayışında anlam bilim(semantics) ve yorum bilim(hermeneutics) dil ile bilgi arasında bağlantının sağlanmasında çok önemli bir noktaya gelmektedir (Farmer, 1995:143).

Bu süreç geleneksel kamu yönetimi anlayışında önemli değişimler meydana getirerek post modern kamu yönetimi kavramını gündeme getirmiştir. Post modern kamu yönetimi teorisi, pozitivist ve mantık esaslı sosyal bilimlere bir anti tez olarak gündeme gelmiştir. Esasında Post-modern teori, sosyal bilimlerdeki birçok epistemolojik tahmini reddetmektedir. Post-modern teorisinin kamu yönetiminde ilk kez gündeme gelmesi Chester Barnard'ın 1948'deki Hawthorne deneylerini yorumlamasıyla başlamıştır (Frederickson vd., 2018:131).

Chester Bernard, kendinden önceki düşünürlerin aksine Mayo'nun izinden giderek, yönetim kavramında iletişim, motivasyon, karar verme, amaçlar ve organizasyonel ilişkilere vurgu yapmıştır. Taylor ve Fayol'un görüşlerini, psikolojik ve sosyolojik boyutlarla ele almıştır. Bu çalışmalarla birçok farklı bilim dalının yönetim incelemesinde yer almasını sağlamıştır (Öğüt & Öztürk, 2007:32).

Douglas McGregor, Bernard'ın önerilerini basitleştirerek felsefi bir yapıya büründürmüştür. McGregor, iş yaşamının, sorumluluk arayan, iş birliğine, üretime ve taktire yatkın olduğunu ifade ederek, klasik yaklaşımın direktiflere ve kotalara dayalı yaklaşımının verimsizliğe neden olduğunu ileri sürmüştür. Bu çalışmalar sonucunda 1960'lı yılların sonlarına doğru insani örgütlenme perspektifi kamu yönetimini etkilemeye başlamıştır (Frederickson vd., 2018:132). Yeni Kamu Yönetimi olarak kabul edebileceğimiz yeni yönetim anlayışında, Wilson'un önerdiği politika ve idare ayrımının öldüğü kabul edilmiştir. Weberyen bürokrasi tipinde örgütlenen idare, bilgi ve uzmanlık, karar vere gücü, idareye yönelik politik destekler, apolitik yapı, kurumsal kimlik ve ideolojik güç kaynaklarına dayanarak bu ayrımı sürdürebilmekteydi (Lamba, 2014:42). Ancak idarenin sahip olduğu bu güç kaynakları Yeni Kamu Yönetimi anlayışı ve Postmodern dünya görüşü karşısında aşınmaya uğramıştır.

Kamu yönetiminin siyasi atmosferde varlığını sürdürdüğünü, bu nedenle bu atmosfer ile olan ilişkisinde faal bir yaklaşım izlemesi gerektiği kabul edilmiştir. Politik aktörlerin karar almanın yanında, kararların uygulamasında da etkin rol almasının kabulüyle Kamu Yönetiminde idare yaklaşımı yerine işletme yaklaşımı önem kazanmıştır. ABD'de politika üretiminde ve uygulanmasında başkanın önemi artmıştır (Marini, 1971:332-334).

Bu etkileşimin ilk somut göstergelerinden biri, 1960'lı yılların sonunda, Minnowbrook Konferansında buluşan bir grup bilim insanı, yönetimde bilimsel ve deneysel iddiaların geçerliliğini sorgulayan bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Bu konferansta Post-modern kamu yönetimi anlayışı olarak nitelendirebileceğimiz şu düşünceleri dile getirmişlerdir; Kamu yönetimi ve kamu ajansları tarafsız değildir; teknoloji sık sık insansızlaştırma anlamına gelmektedir; bürokratik hiyerarşisi organizasyon stratejisi için genelde etkisizdir; bürokrasi dışlayıcı ve kendi varlığını devam ettirici özellikleri benimsemektedir; iş birliği, ortak karar alma ve demokratik yönetim yönetsel otoriteden daha etkilidir; modern kamu yönetimi anlayışı post davranışçı ve post pozitivist akıl üzerine kurulmalı, daha demokratik, daha uyum sağlayan, sosyal, ekonomik ve politik durum değişikliklerine karşı daha sorumlu bir tavır sergilemelidir. (Frederickson vd., 2018:132), (Marini, 1971; 348-353).

Minnowbrook konferansıyla birlikte kamu yönetimi alanında geleneksel anlayıştan kopuşlar başlamıştır. Herbert A. Simon, Bernard'ın basit örgütlenmelerden karmaşık örgütlenmelere doğru ilerleyen bir evrimsel süreç anlayışını benimsemiş, karar alma süreçlerini incelemiştir. Simon'a göre karar alma mekanizmasının genişliği ve karmaşıklığı, karar verme süreçlerinin analizini zorlaştırmaktadır. Bu nedenle karar verme süreçlerine yönelmek yerine, yönetimi karar almaya iten karar öncüllerini, öncüllerin kaynaklarını, bu öncüllerin nedenlerini, iletişim kanallarını ve etkilerini takip ederek kararları en iyi şekilde analiz edilebileceğini iddia etmiştir (Fry & Raadschelders, 2017:315-317).

Simon Wilson'un deney temelli bir yönetim anlayışı ile ileri sürdüğü, yönetim ve siyaset ikiliğini savunduğu yönetim bilimi anlayışını reddetmektedir. Simon "İdari Davranış" adlı eserinde siyasetle yönetimin kesin olarak bir birinden ayrılamayacağını, önceki dönemde yönetim ilkeleri olarak belirlenen prensiplerin birbirleriyle çelişme hâlinde olduğunu ifade etmiştir. Bu prensiplerin yönetim ilkeleri olarak nitelendirilemeyeceğini ileri sürmüştür (Eryılmaz, 2018:43).

Simon rasyonel kararlar alabilen ekonomik insan modelini eleştirmektedir. Simon, her rasyonel davranışın ekonomik olarak en yüksek faydayı ve verimi sağlamadığını belirtmiştir. Bu düşünceden hareketle Simon tatminci insan modelini gündeme getirmiştir. Bireyi akıllı ve rasyonele yakın bir kişi olarak kabul eden Simon, bireylerin diğer bireyler aracılığıyla daha doğru kararlar almaya yöneleceğini ve davranışların daha rasyonel bir hal alacağını ifade etmiştir. Bu görüş yönetim kavramına atıf oluşturmaktadır. Simon'un tatminci insan modeli ve idari alanda ileri sürdüğü kısıtlı rasyonel karar verme kavramları, 1980'li yıllardan itibaren Neo-Klasik ekonomistlerin dikkatini çekerek yeni bir ekonomik modelin oluşmasını sağlamıştır (Fry & Raadschelders, 2017:331-337).

Charles Lindblom'da Simon'a benzer şekilde karar alma, planlama ve politikayı formüle etme gibi konulara değinmiştir. Klasik yönetimin basit ve doğrusal olarak ele aldığı kavramları karmaşıklık teorisi çerçevesinde ele almıştır. Politikaların seçimi ve planlama safhalarında genellikle matematiksel mantıklarla hareket edilmektedir. Ancak uygulama süreçlerinde yaşanan sıkıntılar bu formülasyonları tartışılır hâle getirmiştir. (Lindblom, 1959:80).

Klasik paradigmada değerler ve hedefler deneysel yöntemlerle açık bir şekilde belirlenmekte bu yöntemlerle politikalar üretilmektedir. Politika formülasyonlarında analiz süreci bitirildikten sonra süreç dışarıdan izole olarak kabul edilir. En iyi politika sonlandırabilen, amacına ulaştırılabilen politikadır. Politika analizleri kapsayıcı ve her türlü faktörleri göz önünde bulundurmaktadır. Yeni paradigmada ise, değerler ve amaçların belirlenmesinde kullanılan deneysel yöntemlerle kesin sonuçlara ulaşılamamaktadır. Politikanın sonuçlanmasının kesinliğinden söz edilememektedir. Politikanın başarıya ulaşması için yapılacak olan analizler yetersizdir. klasik paradigmada, bir politikanın iyi olması onun kabul edilmesinde etkiliyken, neyin iyi olduğu sorusu ortaya çıkmaktadır. Klasik paradigma politika analizleri gerçekleştirirken, alternatif politikaları ve süreci etkileyecek diğer değerleri görmezden gelmektedir. (Lindblom, 1959:81)

Lindblom bürokrasi kavramını da değerlendirmiş, hiyerarşinin ve bürokrasinin dışı kapalı örgütlenmesinin yarattığı sorunlara değinmiştir. Az sayıda kişinin çok sayıda kişiyi etkileyecek olan politikaları hayata geçirdiğinden bahsetmiştir. Bürokrasi görünürde kolay bir şekilde politika kararı alabiliyorken, kırtasiyecilik, karar alma konusunda isteksizlik, katılık, gayri şahsılık, aşırı merkezîyetçilik ve siyasi eşitliğe zarar verecek şekilde güç ihtirasına kapılabileceğini ifade etmiştir. Lindblom, bu olumsuzluklarla mücadele etmede ve klasik paradigmanın yarattığı karmaşayı yönetmek amacıyla "Çok Taraflı Denetim" kavramını çözüm önerisi olarak sunmuştur. Lindblom politika oluşturmayı ve karar almayı, geleneksel anlayışın aksine hiyerarşik ve tek taraflı olarak ilerlemediğini belirtmiştir. Taraflar biraz kazan biraz kaybet yaklaşımı ile politika süreçlerine dahil olmalıdır. Ona göre "arttırımcılık" kavramı ile politikalar planlamadan ve yürütülmesine aşamalarında sürekli gözden geçirilerek

iyileştirilmelidir. Ancak bu şekilde karar almanın karmaşası ile mücadele edilebilecektir. (Fry & Raadschelders, 2017:355-368)

Dwight Waldo'da klasik paradigmanın yarattığı rasyonalist bakış açısını reddetmektedir. Waldo klasik paradigmanın belirli durumlara odaklandığını bu nedenle değişen koşullara kolayca uyum sağlayamadığını ifade etmiştir. Klasik yönetsel ilkelerin deneysel gözlemlerle oluşturulmasına rağmen, bu ilkelerin yönetsel sorunlara kesin bir çözüm sunmadığını ileri sürmüştür. Klasik anlayışın deneysel öğelere yönelik eğilimi onu irrasyonel ve biçimsel olmayan sorunlar karşısında savunmasız bıraktığını iddia ederek, kuantum, izafiyet ve karmaşıklık teorilerine atıfta bulunmuştur (Fry & Raadschelders, 2017:409-411).

Kamu yönetiminin organizasyon yapısındaki paradigma değişimini incelediğimizde, basit yapılar ve kabullerden karmaşıklığa doğru bir geçiş olduğu göze çarpmaktadır. Klasik ve yeni organizasyon paradigmasını şu şekilde karşılaştırabiliriz;

- Klasik paradigmaya göre organizasyonlar, karışık olmayan, bürokrasi ile sınırları belirlenen, etkili işleyen, büyük çaplı uygulamaları kolaylaştıran, bürokratik ideallere, kalıcılığa ve genellemelere bağlıdır.
- Yeni Paradigmaya göre, organizasyon oldukça karmaşık bir yapıdır. Yeni paradigmada bürokrasi dış etkenlere ve kısıtlamalara açıktır. Bu teoride çeşitli kişiliklere önem atfedilmektedir.
- Klasik paradigmada Weberyen bir görüş hakimdir. Hiyerarşi esastır ve değişmezdir yazılı ve herkesin uymak zorunda olduğu kurallar vardır. İnsan faaliyetleri hiyerarşik olarak belirlenmiştir. Emreden, emirleri uygulayan, lider ve takipçi anlayışı hakimdir.
- Yeni paradigmada ise, basit hiyerarşi kabul edilmekte, yapıda değişim yapılacak esneklik tercih edilmekte, hiyerarşik köleliğin etkisiz olduğu kabul edilmekte, karar vermede katılımcılık ve adem-i merkezîyetçilik savunulmakta, minimal bürokratik mekanizma kabul edilmektedir.
- Klasik paradigmada, erken weberyen anlayışla kesinlik, açıklık, anlaşılabilirlik ve paylaşımcı olarak tanımlanırken, Weber bürokratik sistemi hesaplanabilir olarak resmetmiştir. Weber'e göre bürokrasi kesinliğinde üstünde sabit güvenilirirdir.
- Yeni paradigmada ise bu tanımlamaları yapabilmek ve kesinlikten söz edebilmek mümkün değildir.
- Klasik yaklaşımın rasyonel, birbirini takip eden karakteristiğe sahip bürokratik yapısında göre doğrusal problemlerle karşılaşılacağını ifade etmektedir. Yeni paradigmada ise doğrusal ve rasyonel olmayan sorunlara dikkat çekilmektedir. (Frederickson vd., 2018:138-140).

4. Sonuç

Kamu yönetimi kavramı Newtonyen bir mantıkla kurulan, insanların yaşadığı birçok yönetsel problemi fizik ve matematik yasalarıyla çözüme kavuşturan bir bilim dalını temsil etmiştir. Bu açıdan hem yöneten hem de yönetilen açısından kendi içerisinde tutarlı bir sistem oluşturmuştur. Ancak insanlığın yaşadığı teknolojik ve sosyolojik değişim ile bazı doğal fenomenlerin Newtonyen fizik anlayışı ile açıklanamaz oluşu, yönetsel anlamda meşruiyet

sorunlarını gündeme getirmiştir. 20. Yüzyılın başlarında fizik alanında gerçekleştirilen kuantum ve izafiyet teorileri, doğal fenomenlere çok farklı bir yaklaşım tazı önermiştir. Söz konusu sürecin yarattığı etki deneysel ve matematiksel bakış açısını tartışmaya açmıştır.

Bu durum kamu yönetimi kavramında çok önemli değışimlerin habercisi olmuştur. Klasik yönetim anlayışı, fizik, matematik ve deneysel yöntemlerle sınırları çizilmiş, kendi içerisinde bir yönetsel mantık oluşturmuş, bürokratik örgüt yapısını benimsemiş, maddi hesaplamalar çerçevesinde verimliliğe odaklanmış, evrensel değerler yarattığını ileri sürmüştür. Ancak kuantum, izafiyet ve kaos teorileri, bu dayanakları ortadan kaldırarak yöneticileri yeniden kamu yönetimi üzerine düşünmeye zorlamıştır.

Post-modern bir kamu yönetimi anlayışı olarak karşımıza çıkan yeni düşüncede; belirli şekle sahip kapalı yönetsel yapılar, açık ve katı şekillere sahip olmayan yapılara; amaçlar yerini sürece; katı tasarımları yerini, esnek ve değıştirilebilir yapılara; hiyerarşiler yerini; yatay hiyerarşiyeye, hatta anarşiyeye; emir ve direktifler yerini sessizliğe, dolaylı yönetime; karar almada dışı kapalılık, yerini birçok paydaşın yer aldığı katılımcılığa; mimari tasarımlar ve katı kontroller yerine, kendiliğinden oluşumları ve yönetimleri benimseme; sentez yerine, anti-sentez; varlığa odaklanmak yerine, yokluğa odaklanma; merkeziyetçilik yerine, farklı alanlara yayılma; anlamlandırmaya yönelmek yerine, anlamlandırmamaya çalışmak esas alınmıştır (Ihab Hassan, 2001:121-122'den aktaran, Frederickson vd. 2018:150).

Kamu yönetiminin kuantum, kaos ve karmaşıklık teorileri etrafındaki değışimi hala devam etmektedir. Özellikle yeni teknolojilerin hayatımıza girmesi ve gerçekliğin inşasında yaşanan teknolojik devrim, bizleri tekrar tekrar yönetim üzerine düşünmeye zorlamaktadır. Gelecekte kamu yönetimi düşüncesinin daha belirsiz ve daha karmaşık bir hal alması muhtemeldir. Bu nedenle yöneticilerin yönetsel alanın mevcudiyetini devam ettirebilmeleri için, yeni yönetsel simülasyonlar üreterek bunun üzerine bir yönetim anlayışı kurmaları gerekecektir.

Kaynakça

- Akın, G., Koca Özer, B., & Gültekin, T. (2004). İnsanın evrim sürecine ait bir hipotezin değerlendirilmesi. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 44(1), 111-124.
- Akkuş, E. (2005). *Desiderius Erasmus ve Martin Luther'in reform görüşlerinin Avrupa Kültürel Birliği bağlamında değerlendirilmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ambika, G. (2015). Ed Lorenz: Father of the butterfly effect. *Resonance*, 20(3), 198-205.
- Ashby, W. R. (1957). *An introduction to cybernetics*. London: Chapman & Hall.
- Barnet, R. J., & Cavanagh, J. (1985). *Küresel düşler*. (Çev. G. Şen). İstanbul: Sabah Yayınları.
- Bryan, M. (2000). *Felsefenin öyküsü*. (Çev. B. S. Şener). İstanbul: Dost Yayınları.
- Durmaz, S. (2010). Yüksek Ortaçağ'da Papa-İmparator çatışması: Kılıç ile Âsâ'nın savaşı. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, No. 1, 93-120.
- Eryılmaz, B. (2018). *Kamu yönetimi düşünceler, yapılar, fonksiyonlar, politikalar*. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Eşki, H. (2012). Bugünü anlamak için Max Weber'i yeniden okumak. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 6(11), 187-198.

- Farmer, D. J. (1995). *The language of public administration: Bureaucracy, modernity and postmodernity*. Tuscaloosa: University of Alabama Press.
- Fayol, H. (2012). *Genel endüstriyel yönetim*. (Çev. M. A. Çalıköğlü). İstanbul: Adres Yayınları.
- Francis, F. (1992). *The end of history and the last man*. New York: The Free Press A Division of Macmillan.
- Frank, M. (1971). *Toward a new public administration*. London: Chander Publishing Company.
- Frederickson, H. G., Smith, K. B., Larimer, C. W., & Licari, M. J. (2012). *The public administration theory primer*. Colorado: Westview Press.
- Fry, B., & Raadschelders, J. (2017). *Max Weberden Dwight Waldo'ya kamu yönetimi*. (Çev. O. Koç vd.). Ankara: Anı Yayınları.
- Gane, M. (1993). *Baudrillard live selected interviews*. New York: Routledge.
- Griffiths, D. E., Hart, A. W., & Blair, B. G. (1991). Still another approach to administration: Chaos theory. *Educational Administration Quarterly*, 27(3), 430-451.
- Gökmen, A. (2009). Kaos Teorisi'nin genel bir değerlendirilmesi. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(1), 61-79.
- Guillen, M. (1995). *Five equations that changed the world*. New York: Hyperion.
- Güneş, B. (2003). Paradigma kavramı ışığında bilimsel devrimlerin yapısı ve bilim savaşları: Cephelerdeki fizikçilerden Thomas S. Kuhn ve Alan D. Sokal. *Gazi Üniversitesi Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1(1), 23-44.
- Hayles, K. (1990). *Chaos bound: Orderly disorder in contemporary literature and science*. London: Cornell University Press.
- Heaton, H. (1985). *Avrupa iktisat tarihi*. (Çev. M. A. Kılıçbay, O. Aydoğuş). Ankara, Teori Yayınları.
- Heper, M. (1977). *Türk kamu bürokrasisinde gelenekçilik ve modernleşme: Siyaset sosyolojisi açısından bir inceleme*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Holden, M. L. (2005). Complex adaptive systems: Concept analysis. *Journal of Advanced Nursing*, 52(6), 651-657.
- Kalağan, G. (2010). *Türkiye'de 1980 sonrası bürokratik dönüşüm*. İstanbul. Beta Yayınevi.
- Köktürk, A. (2011). Modern öncesi devletin yönetim anlayışı. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*. 7(13), 73-97.
- Kuhn, T. (1995). *Bilimsel devrimlerin yapısı* (Çev. N. Kuyuş). İstanbul: Alan Yayınları.
- Lamba, M. (2014). Bürokrasinin siyaset karşısında güç kaybetmesine yönelik gelişmeler. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(11), 40-56.
- Lindblom, C., E. (1959). Muddling through. *Public Administration Review*, 19(2), 79-88.
- Overman, E. S. (1995). The new sciences of administration: Chaos and quantum theory. *Public Administration Review*, 56(5), 487-491.
- Öğüt, A., & Öztürk, Y. E. (2007). Yönetimin bilimleşme sürecine katkıları açısından Chester Irving Barnard ve Herbert Alexander Simon: Betimleyici ve ilişkilendirici bir çalışma. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 7(14), 29-46.
- Özalp, H. (2017). Din-bilim çatışması üzerine: Kopernik merkezli bir okuma. *Bilimname*, 33(1), 67-88.
- Özsoy, S. (2015). Güneş merkezli evren anlayışı: Kopernik, Kepler ve Galilei neyi değiştirdi ?. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 20, 95-111.
- Platon, (2019). *Sokrates'in savunması*. (Çev. A. Çokona). İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Saklı, A. R. (2007). Kapitalist gelişim sürecinde fordizm ve post-fordizm. <http://www.sakli.info/Fordizm.pdf>, Ankara, 1-20.

- Sander, O. (2007). *Siyasi tarih: İlkçağlardan 1918'e*. Ankara: İmge Kitapevi.
- Ercil, Y., & Şener, İ. (2017). Örgüt kuramları. İçinde H. C. Sözen, H. N. Basım (ed.), *Örgüt Çalışmalarında Kaos ve Karmaşıklık Kuramları* (s.327). İstanbul: Beta Yayınevi.
- Taylor, F. (2018). *Bilimsel yönetimin ilkeleri*. (Çev. B. Akın). İstanbul: Çizgi Kitapevi.
- Thietart, R. A., & Forgues, B. (1995). Chaos theory and organization. *Organization Science*, 6(1), 19-31.
- Wilson, W. (1961). *Seçme parçalar*. (Çev. N. Abadan). İstanbul: Yenilik Basımevi.